

STATSMINISTER OTTO LIEBE OG PÅSKEKRISEN 1920

Ved Tage Kaarsted.

Den 2. juli 1920 afgav tidligere statsminister, højesterets-sagfører Otto Liebe til Rigsarkivet en beretning affattet 8. maj 1920 om påskekrisen 1920. Den måtte først offentliggøres fem år efter kong Christian 10.s død. Beretningen meddeles her af universitetslektor Tage Kaarsted sammen med uddrag af to breve, som tidligere stats- og justitsminister C. Th. Zahle i 1937 fik af Otto Liebes søn, Karl Liebe, og som Zahle lod henlægge i Rigsarkivet ved Liebes beretning. Tillige aftrykkes et notat, som professor, dr. phil. Aage Friis har efterladt sig i Det kgl. Videnskabernes Selskabs arkivkommissions arkiv, og som gengiver en samtale, han har haft med Liebe.

Højesteretssagfører Carl Julius Otto Liebe (1860–1929) havde aldrig gjort sig bemærket i det politiske liv, da han 29. marts 1920 modtog kongens opfordring til at danne regering. Han var vel udgået fra et stærkt politisk præget miljø, idet hans far var den fremtrædende højrepolitiker, landstingsformand, højesteretsadvokat C. C. V. Liebe; men selv om Otto Liebe havde utvivlsomme konservative sympatier, havde han aldrig i egentlig forstand eksponeret sig politisk. Han helligede sig sin efter faderen arvede, meget ansete sagførerforretning og anvendte sin tid og kraft på at procedere for højesterets skranke, deltage i ledelsen af forskellige erhvervsvirksomheder og forvalte boer osv. Som faderen havde været advokat for kongehuset, blev Otto Liebe kong Christian 10.s sagfører. Dette personlige bekendtskab var vel en af årsagerne til, at kongen tilkaldte ham og bad ham danne regering, da det radikale ministerium C. Th. Zahle var blevet afskediget, vel i nogen grad provokeret dertil af Zahle, men uden at kongen var i stand til at få nogen politiker til at tage ansvaret for dette opsigtsvækkende skridt.

Påskekrisen skal ikke gennemgås her. Der henvises i almindelighed til Ove Rode: Påskekrisen 1920, 1926; P. Munch: Erindringer 1918–24, 1963; P. Hedebo i Bogen om Stauning skrevet af hans Venner, 1950; Ernst Kaper: Efterladte Memoireblade ved Sigurd Thorsen, 1944; Heinrich Schlebaum Larsen: Træk af de faglige storkonflikter i 1920 og 1925, Økonomi og Politik 1955, og gængse håndbøger. Nogle bemærkninger om Liebes beretning skal dog anføres. Den er skrevet i maj 1920 – altså kun ca. en måned efter de omhandlede begivenheder – og må efter sin karakter bygge på samtidige notater; disse er forgæves efter-

spurgt. Beretningen er naturligvis subjektiv, det er Liebes advokatoriske indlæg for sin overtagelse af statsministerposten for at dække kongen; men den er ved sin klarhed og øjensynlige redelighed et værdifuldt supplement til de allerede eksisterende kilder.

I begyndelsen af marts 1920 havde kong Christian i sine overvejelser om ønskeligheden af et forretningsministerium efter J. C. Christensens tilskyndelse henvendt sig til Liebe, der havde erklæret sig villig. Det fremgår da også af beretningen, at han har været inddraget i planer om at styrte det radikale ministerium; men også at han ikke billigede hverken tidspunktet for aktionens iværksættelse eller formen, hvorunder det skete. Når Liebe ikke desto mindre trådte til, hænger det utvivlsomt sammen med hans opfattelse af en sagførers pligt til at hjælpe en klient i vanskeligheder. Hertil kom nok, at en ubestridelig selvfølelse lod ham tro, at netop han kunne løse krisen. Liebe var heller ikke – som ofte hævdede – Flensborgmand i egentlig forstand, hvad også træder tydeligt frem i professor Aage Friis' notat. At hans ministerium kom til at bestå af tilhængere af Flensborgbevægelsen, kan hænge sammen med, at af sådanne var der mange i Liebes bekendtskabskreds, og med, at det var vanskeligt under de foreliggende omstændigheder at få andre til at indtræde i regeringen. Beretningen viser, hvor svært Liebe havde ved at få et ministerium sammensat. Embedsmændene og andre neutrale undskyldte sig, og ministeriet fik ikke karakter af et upolitisk forretningsministerium.

Interessant er etatsråd H. N. Andersens og J. C. Christensens rolle. Der kan ikke være tvivl om, at H. N. Andersen har søgt at presse kongen frem til det farlige skridt, som afskedigelsen af ministeriet Zahle var, når intet nyt hold af politikere stod parat til at tage det parlamentariske ansvar. Men det ses også, at H. N. Andersen under krisen blev ængstelig ved situationens udvikling, hvorfor han bidrog til en aflastning. Sikkert er det også, at J. C. Christensen har set med sympati på kongens handling og Liebes redningsaktion; ministeriet Zahle var bragt af vejen, inden den af Venstre uønskede valglovsændring var ført igennem, og uden at Venstre behøvede at tage noget ansvar, hvad jo også var vanskeligt, eftersom oppositionen ikke kunne mønstre noget flertal i folketinget. Derfor opfordrede J. C. Christensen til at stå fast. Efter samtalen med J. C. Christensen følte Liebe sig styrket, og ministeriet beredte sig på »at tage stødet«.

Imidlertid kom kongen – til akkompagnement af tiltagende gadespektakler – under så kraftig og mangesidet påvirkning ved personlige henvendelser fra snart sagt alle politiske som embedsmandskredse, at han øjensynligt ængstedes for kronens stilling. Rusland 1917 og Tyskland 1918 stod i frisk erindring. Den paradoksale situation indtraf da, at kongen til sidst ønskede at skille sig af med ministeriet Liebe mod

dettes vilje. Et dramatisk højdepunkt i beretningen er skildringen af kongens vandringer mellem ministeriet Liebe siddende på én etage og politikerne på en anden i residenspalæet på Amalienborg. Ministeriet Liebe blev som bekendt til sidst afskediget. Liebe måtte endda lide den tort, at statsminister i det nye forretningsministerium blev overformynder M. P. Friis, som han direkte havde frarådet kongen at udnævne.

Liebe forstod øjensynlig slet ikke, at bl. a. kabinetssekretær A. Kriegers virksomhed i virkeligheden tjente til at styrke det konstitutionelle kongedømme. Det var med rette Kriegers opfattelse, at monarkiet kunne blive truet, hvis ikke en hurtig løsning på krisen blev fundet. Kan man end forstå, at Liebe i den givne situation trådte til for at hjælpe sin klient, så viser hans holdning – navnlig i krisens sidste dage – et udpræget politisk kortsyn. Han var næppe helt klar over, hvor farlig en ild han legede med.

Beretningen er gengivet bogstavret; fra de to breve er kun medtaget, hvad der har politisk interesse.

»Aar 1920 Søndagen den 7. Marts. Kl. 5 Eftermiddag fik jeg Besøg af en Mand, som jeg kun kendte løseligt, og som ikke direkte havde med Politik at gøre¹⁾. Han kom for at fortælle mig, at der indenfor indflydelsesrige Kredse, som han stod nær, i længere Tid havde været stærkt Stemning for at faa Ministeriet Zahle fjernet og et Forretningsministerium dannet, for at der kunde finde nye Valg til Folketinget Sted. Man mente nemlig med Sikkerhed at vide, at den internationale Kommission²⁾ nærede en saa dyb Foragt og Uvilje for Ministeriet og specielt for Udenrigsministeren³⁾, at man ikke kunde vente noget for Danmark gunstigt Forslag, saalænge Ministeriet Zahle sad ved Roret. Han fortalte mig yderligere, at man paa et Møde havde drøftet, hvem det var ønskeligt, at Kongen tog til Chef for Forretningsministeriet, og at man da fra alle Sider var blevet enig om at udpege mig. Han kom nu for at spørge mig, om jeg eventuelt var villig til at paatage mig Hvervet.

Forespørgslen kom mig ganske uventet, jeg havde intet Øjeblik tænkt mig en saadan Mulighed. Naturligvis udbad jeg mig Betænkningstid, men min Beslutning var hurtig fattet. Det var ikke udelukkende Hensynet til den slesvigske Sag, der var afgørende for mig, det var lige saa meget min dagligt voksende Væmmelse ved det Zahleske – eller

¹⁾ Der er antagelig tale om oberstløjtnant, sen. generalløjtnant Erik With (1869-1959), jf. Liebes brev til hustruen og P. Munchs erindringer 1918-24. With havde været klassekammerat med kongen på officersskolen.

²⁾ Nedsat af fredskonferencen i Paris i 1919 til at forestå afstemningen i Slesvig.

³⁾ Erik Scavenius (1877-1963).

rettere det Rodeske – Regimente⁴). Det Undertrykkelse af Initiativ og Arbejdslyst indenfor Erhvervslivet samt dets Logren for Arbejderstandens uheldigste Elementer igennem den kritikløse Uddelelse af Arbejdsløshedsunderstøttelse. Allerede et Par Dage derefter svarede jeg derfor vedkommende Trediemand, at jeg ikke principielt var uvillig, men at jeg maatte stille mine Betingelser.

Jeg forlangte navnlig straks, at Førerne for Venstre⁵) og det konservative Parti⁶) underhaanden skulde akceptere saavel Tanken om Dannelsen af et Forretningsministerium som specielt Valget af mig til Ministeriets Chef og gjorde yderligere gældende, at man selvfølgelig først maatte have Finansloven endelig vedtaget af Rigsdagen, da Folketinget ellers kunde tænkes at nægte Forretningsministeriet de nødvendige Midler til Regeringens Førelse. Endvidere fremhævede jeg – under de Samtaler, der senere fandt Sted mellem vedkommende Trediemand og mig, og som iøvrigt havde en ret foreløbig Karakter – at Forretningsministeriet ikke kunde have noget som helst Ansvar for selve Ministeriets Fjernelse, dets Opgave skulde overhovedet kun være at træde til, naar man stod overfor et fait accompli, for at udskrive nye Valg til Folketinget og lede Statens Forretninger, indtil der var dannet en ny Regering paa Basis af disse Valg.

For at det ikke skulde kunne bebrejdes Forretningsministeriet, at vigtige Lovarbejder var blevet standsede ved dets Dannelses, burde derhos alle de Love være definitivt vedtagne, som overhovedet kunde gennemføres i Rigsdagen, og for de andres Vedkommende burde det være konstateret, at der ikke kunde naas noget Resultat.

Jeg gjorde endelig opmærksom paa, at jeg aldrig aktivt havde beskæftiget mig med Politik og aldrig tilhørt noget som helst Parti – hvad jeg iøvrigt i denne Forbindelse fandt en Fordel – og at den eneste Grund, der kunde naturliggøre en Henvendelse netop til mig, var mit Navn (jfr. min Faders Virksomhed som Landstingets Formand) og den Omstændighed, at jeg var uafhængig stillet i økonomisk Henseende og derfor kunde bringe det Offer, som utvivlsomt var forbundet med at overtage Regeringens Førelse for en ganske kort Tid og under de Vanskeligheder, som det kunde medføre.

Som allerede angivet havde jeg senere forskellige Samtaler med vedkommende Trediemand og ogsaa med en anden Person, som jeg dog allerede efter et enkelt Møde paa Grund af hans yderliggaaende Stand-

⁴) Ministeriet Zahle var ved magten fra 1913, og Ove Rode (1867–1933) gennemførte p. g. a. krigens forhold en række planøkonomiske foranstaltninger, rationeringer osv. Liebe havde været defensor i en meget omtalt krisesag mod grosserer A. Peschke Køedt.

⁵) J. C. Christensen (1856–1930) og Niels Neergaard (1854–1936).

⁶) Johan Knudsen (1865–1942) og E. G. Piper (1865–1942).

punkt i den sønderjyske Sag tog Afstand fra og afbrød Forbindelsen med⁷⁾).

Hvad angaar min egen Stilling til det sønderjyske Spørgsmaal erklærede jeg mig efter det uheldige Udfald af Valget 14. Marts i Flensborg decideret mod »at tage Flensborg uden videre«, hvorimod jeg gerne saa en Ordning, hvorved der aabnede sig Mulighed for Dele af 2den Zone, og specielt Flensborg, til en Gang ad Aare at stemme sig tilbage til Danmark (Internationalisering eller midlertidigt engelsk Protektorat). Derhos var det efter min Opfattelse ganske utilbørligt af Ministeriet Zahle, at det vilde afgøre denne Sag uden først at have givet Folket Lejlighed til at udtale sig gennem Valg til Folketinget.

Det blev meget snart meddelt mig, at saavel I. C. Christensen som Piper havde erklæret, at de vilde finde det ønskeligt, om jeg tog Affære under den angivne Forudsætning: at Ministeriet Zahle var fjernet og at intet af de politiske Partier selv vilde danne Ministerium.

Jeg præciserede under mine Samtaler med den oftomtalte Trediemand, at det efter min Mening var korrektest, at Partierne selv fremkaldte Ministeriets Fald; jeg vilde i saa Henseende anse det for tilstrækkeligt, naar man i Landstinget vedtog et Mistillidsvotum med overvejende Majoritet, og et lignende Mistillidsvotum kun faldt i Folketinget paa nogle faa Stemmer, deriblandt Ministrenes egne. Under saadanne Forhold vilde jeg nemlig anse det for selvfølgeligt, at Kongen havde Ret til at forlange af Zahle, at han skulde udskrive nye Valg, og til, hvis han nægtede det, at opfordre ham til at indgive Ministeriets Demission. At Zahle vilde afslaa ogsaa denne Opfordring, ja endog nægte at fungere, indtil Forretningsministeriet var dannet, var ganske vist ikke noget Øjeblik faldet mig ind!

Det var altsaa kun under den forudsatte Situation, at jeg paa Forhaand erklærede mig villig til at træde til og dække Kongen konstitutionelt efter Grundlovens § 12⁸⁾).

Jeg havde intet imod, at vedkommende Trediemand overfor enkelte af os omtalte Personer antydede Muligheden af, at jeg eventuelt kunde komme til at rette en Henvendelse til dem om at indtræde i et saadant Forretningsministerium, hvis Opgaver var stærkt begrænset baade i Tid og Omfang. Derimod nægtede jeg personlig at henvende mig til nogen, da jeg ikke stod i direkte Forhold til Kongen.

At Kongen iøvrigt var bekendt med, at man havde ønsket mig som eventuel Statsminister, fremgik af en Opfordring, som jeg fik om til Kabinetssekretariatet at opgive min Adresse under en Forretningsrejse, som jeg foretog til Stamhuset Egholm fra Lørdag den 13de til Søndag

⁷⁾ Der er tale om læge, dr. med. Vald. Harsløf (1867–1943).

⁸⁾ I grundloven af 1915 hed det i § 12: »Kongen er ansvarsfri; hans person er fredhellig. Ministrene er ansvarlige for regeringens førelse; deres ansvarlighed bestemmes nærmere ved lov.«

den 14de Marts. Jeg nævner dette specielt af den Grund, at jeg var overmaade ked af at skulle afgive denne Oplysning, da jeg fandt, at Tidspunktet endnu ikke var kommet, og den politiske Aktion jo overhovedet slet ikke var indledet, hvad jeg ogsaa senere har sagt til Kabinetssekretær Krieger⁹⁾. Det er muligt, at Krieger ikke har troet mig paa mit Ord, og jeg anser det ikke for helt utænkeligt, at en medvirkende Grund til, at han under min korte Ministertid stillede sig saa fjendtligt overfor mig (jfr. Kongens telefoniske Advarsel: »Der er en Krieger ude efter Deres Liv«!), skønt jeg havde kendt ham i mange Aar og aldrig tidligere har mødt Uvenlighed hos ham, var den, at han har ment, at det var mig, der var primus motor til Aktionen mod Zahle«.

En times tid efter at Otto Liebe søndag den 14. marts kl. ca. 16 kom hjem fra Egholm skrev han et brev til sin hustru Johanne Liebe, f. Heide, der opholdt sig i Leksand i Sverige. I brevet hed det bl. a.:

»Intet nyt. Intet hørt og ganske klar paa, at Sagen *i alt Fald* trækker længe ud – sandsynligvis til efter Paaske. Rimeligst er det ubetinget, at det hele løber ud i Sandet, og det skal jeg ikke græde over, om jeg vel end kommer til at føle en flov Smag i Munden. Men bedre det end at begaa en Dumhed, som ikke lader sig redressere . . .«

I det andet bevarede brev fra lørdag den 20. marts kl. 19,30 skrev Liebe bl. a.:

»Jeg parerer ordre og skriver strax for at berolige Dig. Der er ikke Tale om, at jeg trækker mig tilbage, eller at E[rik] W[ith] søger andet Steds hen. Han deler saa ganske min Mening med Hensyn til Umuligheden af at »tage« Flensborg efter den sørgelige Afstemning. Men der findes nok en Mellemsvei. – Det trækker op til at blive Alvor, dog er jeg mest tilbøjelig til at tro, at *enten* giver Zahle i sidste Øjeblik efter og udskriver selv nye Valg, hvorved hele Sagen falder til Jorden *eller* ogsaa bliver Kongen bange, naar det kommer til Stykket. Han er jo ikke saa stærk af Karakter, og det kan heller ikke nægtes, at Fremgangsmaaden for hans Vedk. nok vil kunne give Anledning til Staahei og Raab om, at han har overskredet sin Kompetence som konstitutionel Konge. – Men foreløbig kan der nu i hvert Fald ikke ske noget; det skulle forbavse mig meget, om Spørgsmaalet overhovedet blev aktuelt før om et Par Uger . . .«

⁹⁾ Kammerherre A. Krieger (1858–1940) var 1910–36 kabinetssekretær.

Beretningen fortsætter:

»Nogle faa Dage før Paasken¹⁰⁾ meddelte min Trediemand mig, at Sagen vilde blive udsat til efter Paaske, »hvis det hele overhovedet bliver til noget«. Udsættelsen faldt godt i Traad med, at hverken Valgloven eller Forslaget til Ændringer i Grundloven¹²⁾ var ført til Ende, og Tilføjelsen var meget forklarlig ved, at det hed sig, at den internationale Kommissions Taalmodighed nu var slut, og at dens Indstilling til Paris vilde afgaa en af de første Dage.

Herefter betragtede jeg nærmest Sagen som skrinlagt og indrettede mig paa Tirsdag den 30. om Aftenen at rejse med mine Børn til Leksand i Sverige for at hente min Hustru hjem fra et Rekreationsophold dersteds.

Mandagen den 29. Marts, vistnok omkring Kl. 12 Middag, blev der ringet paa mig, medens jeg var paa mit Kontor¹³⁾. Det var Kongen, der bad mig komme hen paa Palæet. Kongen meddelte mig da, at han samme Morgen havde sagt til Zahle, at han ikke længere ansaa Folketinget som et paalideligt Udtryk for Folkets Vilje, og han havde forlangt af Zahle, at han skulde udskrive nye Valg, og da han ikke vilde det, at indgive sin Demission. Da Zahle ligeledes nægtede at demissionere, havde Kongen »afskediget Ministeriet«. Han tilføjede, at han ved en senere Henvendelse til Zahle havde bedt ham fungere indtil videre, og at han forstod, at Zahle var gaaet ind derpaa. Dette viste sig imidlertid urigtigt, hvad der fremgik af et Brev fra Zahle, som Kabinetssekretæren kort derefter foreviste mig.

Kongen var under denne Samtale i høj Grad bevæget af Situationen, rettede en indtrængende Anmodning til mig om at hjælpe ham og lagde ikke Skjul paa, at Stillingen var meget kritisk.

Dette sidste fremhævede jeg ogsaa stærkt for Kongen, men erklærede mig iøvrigt villig til at gøre et Forsøg paa at danne et Forretningsministerium med det Formaal, at Valgene snarest skulde udskrives.

Jeg satte mig straks i Forbindelse med de forskellige Personer, som jeg ønskede knyttede til Ministeriet, og havde i den Anledning i Dagens Løb en Række Konferencer paa mit Kontor.

Fra Tid til anden aflagde jeg Beretning for Kongen, og under et af disse Besøg paa Palæet viste Kongen mig en maskinskrevet Fortegnelse paa forskellige Navne med Tilføjelsen, at han havde faaet den fra indflydelsesrig Side uden nogen nærmere Angivelse af, hvem der stod bag-

¹⁰⁾ Skærtorsdag faldt i 1920 1. april, 2. påskedag 5. april.

¹¹⁾ Den gældende valglov begunstigede Venstre, og Socialdemokratiet, Det radikale Venstre og Det konservative Folkeparti var ved at nå til enighed om en ny valglov.

¹²⁾ Nødvendigjort p. g. a. Sønderjyllands forestående genforening med Danmark.

¹³⁾ Bredgade 30, altså ganske tæt ved Amalienborg.

ved, og at han vilde sætte megen Pris paa, om jeg kunde tage nogle af de anførte Navne paa min Liste. Krieger sagde mig senere, da han saa Listen, at den utvivlsomt skrev sig fra H. N. Andersen¹⁴).

Desværre fik jeg ikke Listen med. Jeg erindrer imidlertid, at den begyndte med til Statsminister at foreslaa Højesteretssagfører Liebe eller Overformynder Friis¹⁵), at den bl. a. havde Castenschiold¹⁶) i London til Udenrigsminister (jeg havde foreslaaet Harald Scavenius¹⁷), men bøjede mig for Kongens Udbrud »Det er absolut ugørligt paa Grund af Navnet«, Professor Rovsing¹⁸) som Undervisningsminister, Sonne¹⁹) som Landbrugsminister, Departementschef Schrøder²⁰) og Folketingsmand Marott²¹). Jeg sagde straks til Kongen, at hvis jeg skulle være Justitsminister, kunde jeg ikke undvære Schrøder som Departementschef, at jeg ansaa det for ganske utænkeligt, at Marott vilde indtræde i Ministeriet, at jeg derimod fandt Rovsing udmærket paa Grund af hans stærkt udprægede radikale Standpunkt, og at jeg var meget villig til at tage Castenschiold til Udenrigsminister og Sonne til Landbrugsminister.

Det viste sig imidlertid, at Sonne ikke var at formaa til at indtræde, idet han dog udelukkende gav til Motivering, at han for nogle Aar siden havde udgivet en Brochure, som han havde endt med udtrykkelig at erklære, at han absolut ikke under nogen Omstændighed igen vilde have med Politik at gøre, selv ikke som Medlem af et Forretningsministerium. Dette forhindrede ham dog ikke i 6 Dage derefter at indtræde i det Friis'ske Ministerium!!!

Fra Castenschiold i London fik jeg senere Svar paa min telegrafiske Forespørgsel, at han beklagede ikke at kunne følge min Opfordring.

Da jeg sent ud paa Aftenen paany begav mig til Kongen for at holde ham à jour med mine Forsøg, fortalte Kongen mig, at Stauning²²) havde anmeldt sit Komme, og bad mig om at blive paa Palæet, indtil Stauning havde været der. Saavidt jeg erindrer var Klokkeren 11 1/4, da Stauning havde Foretræde.

¹⁴) Direktør for Ø. K., etatsråd H. N. Andersen (1852–1937), der også havde været virksom ved regeringsskiftet i 1901.

¹⁵) Overformynder M. P. Friis (1857–1944) afløste Liebe som statsminister 5. april 1920.

¹⁶) Gesandt, kammerherre Henrik Grevenkop-Castenskiold (1862–1921).

¹⁷) Gesandt, kammerherre Harald Scavenius (1873–1939) blev udenrigsminister i ministeriet Neergaard 1920–22.

¹⁸) Professor, dr. med. Thorkild Rovsing (1862–1927).

¹⁹) Forpagter Chr. Sonne (1859–1941) var tidligere frikonservativ landstingsmand, han var formand for Det kgl. Landhusholdningsselskab og sad i ledelsen af en række erhvervsvirksomheder.

²⁰) Departementschef i justitsministeriet, sen. nationalbankdirektør F. C. G. Schrøder (1866–1936).

²¹) Redaktør Emil Marott (1856–1940) var socialdemokratisk folketingsmand 1903–20, men brød med sit parti på spørgsmålet om Flensborg.

²²) Socialdemokratiet støttede ministeriet Zahle, og Th. Stauning (1873–1942) havde sæde i det som minister for sociale anliggender.

Kongen meddelte mig derefter, at Stauning havde afgivet en Henvendelse til ham fra Socialdemokratiet, hvori de beskyldte ham for at have forøvet Statskup, og forlangte af ham, at han skulle tage Ministeriet Zahle igen.

Fordringen gik ogsaa ud paa, at der snarest skulde genoptages Forhandlinger om Valgloven, men Pointet i Adressen var Beskyldningen for Statskup og Kravet om Ministeriets Genindsættelse.

Der fandt derefter en Konference Sted paa Amalienborg. Tilstede var Kongen, Prins Valdemar²³⁾ – i enkelte Øjeblikke ogsaa Kronprinsen – og Kabinetssekretæren. Til min – jeg kan godt sige – Forfærdelse raadede Krieger her Kongen til at gaa ind paa Staunings Forlangende, idet han fremhævede, at Kongen i modsat Fald udsatte sig for Muligheden af at blive stødt fra Tronen. Jeg gav Krieger fuldstændig Ret i, at der var en saadan Fare tilstede – omend jeg personlig ikke troede meget derpaa, – men jeg tilføjede samtidig, at der efter min Mening ikke kunde være Tale om, at Kongen kunde give efter, i hvilken Forbindelse jeg iøvrigt ikke lagde Skjul paa, at Tidspunktet for og den Maade, hvorpaa Zahle var blevet styrtet, aldeles ikke vandt mit Bifald.

Kongen var ogsaa selv paa det rene med, at der ikke var Plads for noget Valg; han brugte det Udtryk, at hvis han gav efter, kunde han ligesaa godt straks »pakke sammen«, og fandt en stærk Støtte hos Prins Valdemar. Imidlertid blev Krieger ved sit, og da jeg paa Grund af hans store Erfaring og Intelligens søgte at vinde ham for min Opfattelse, svarede han Gang paa Gang med et ironisk Smil og efter min Opfattelse i en tirrende Tone, at det var jo »Statsministeren, der maatte tage Ansvaret«. Han vidste dog godt, at jeg i det Øjeblik ikke var Statsminister, da Kongens Afskedigelse af Ministeriet Zahle, endnu ikke var kontraseret efter Grundlovens § 12, og at det derfor ogsaa var en yderst graverende Embedsforseelse, som Zahle og de andre Ministre havde gjort sig skyldige i, ved at »gøre Strejke« og nægte at fungere.

Da jeg længe efter Midnat forlod Palæet, var Forholdet det, at jeg skulde fortsætte mine Forsøg paa at danne et Ministerium.

Tirsdag den 30. Marts fortsatte jeg altsaa mine Bestræbelser i nævnte Retning.

Vistnok ved 3-Tiden havde jeg Listen i Orden (Kommandør Konow²⁴⁾, Forsvarsminister, Stiftamtmand Oxholm²⁵⁾, Indenrigsminister, Professor Roving, Undervisningsminister, Rektor Hass²⁶⁾, Kirkemini-

²³⁾ Prins Valdemar (1858–1939) var Christian 9.s yngste søn og altsaa Christian 10.s farbror. Han deltog ogsaa i rådslagningerne om mineudlægningen i 1914.

²⁴⁾ Kommandør, sen. viceadmiral Henri Konow (1862–1939).

²⁵⁾ Stiftamtmand over Maribo amt, sen. Frederiksborg amt Waldemar Oxholm (1868–1945).

²⁶⁾ Rektor for Stenhus Kostskole, formand for KFUM H. Edv. Hass (1866–1946).

ster, Reder Suenson²⁷), Handelsminister, Etatsraad Monberg²⁸), Minister for offentlige Arbejder, Direktør Hjerl Hansen²⁹), Finansminister). Udenrigsministeriet skulde midlertidig forvaltes under Konow, Landbrugsministeriet – hvor vi havde forskellige Vanskeligheder ved at faa en egnet Mand til Minister – under Oxholm.

Kongen approberede Listen, jeg paraferede Afskedigelsen af det gamle Ministerium og Udnævnelsen af det nye. Ved 4-Tiden var Ministeriet officielt dannet.

Der blev straks fra vor Side udstedt en Fællesudtalelse, hvori vi gav en Fremstilling af, hvad der var passeret mellem Kongen og Statsminister Zahle den foregaaende Morgen, og samtidig gjorde Rede for Forretningsministeriets Opgave. Jeg havde forud faaet Kongens Approbation paa Udtalelsen, idet jeg navnlig Gang efter Gang havde bedt ham meget nøje overveje, om Referatet af Samtalen mellem ham og Zahle var korrekt, da han udsatte sig for, at Zahle bestred dets Rigtighed, hvad dog iøvrigt ikke skete. Jeg tilføjede, at jeg fandt det i sig selv yderst uheldigt, at Ministeriet skulde nævne noget om denne Samtale, men at jeg ansaa det for nødvendigt overfor Beskyldningen mod Kongen for Statskup.

Da det gjaldt om at faa Finansloven underskrevet endnu samme Dag, havde jeg bedt Kongen om, at der snarest maatte blive afholdt Statsraad. Dette skete derfor allerede ud paa Aftenen. I Statsraadet henvendte Kongen en meget varm Tak til Ministrene og specielt Statsministeren, fordi vi havde støttet ham i en vanskelig og kritisk Situation. Jeg svarede derpaa paa Ministrenes Vegne, at vi var gennemtrængt af Overbevisningen om, at enhver Beskyldning mod Kongen for at have tilsigtet noget Statskup, var ovenud taabelig, at vi var klare over Situationens Farlighed og intet kunde garantere i Retning af den Udvikling, som Begivenhederne kunde tage, men at vi dog stolede paa det danske Folks sunde Sans.

Om Aftenen mødtes Ministeriets Medlemmer i min private Bolig, hvor vi nærmere drøftede Situationen, og hvor Stemann³⁰), der var designeret til Amtsassessor i et af de sønderjyske Amter, ønskede at høre vor Stilling, hvis der fra den internationale Kommission skulde blive rettet Henvendelse til Regeringen angaaende Reguleringen af Grænsen sydøst for Tønder, hvor særlige tekniske Forhold (Afvandings-spørgsmaal) gjorde sig gældende.

Jeg nævner i denne Forbindelse, at Kongen straks efter Ministeriets

²⁷) Korresponderende reder, direktør Magnus Nicolaj Suenson (1875–1955).

²⁸) Entreprenør, ingeniør Nic. Monberg (1856–1930).

²⁹) Direktør og sen. formand for A/S Det sibiriske Kompagni H. P. Hjerl Hansen (1870–1946).

³⁰) Sekretær i indenrigsministeriet, designeret amtsassessor, sen. amtmand over Bornholms amt P. C. von Stemann (f. 1891). Stemann har i »En dansk embedsmands odyssee« I (1961), s. 46 f. kort skildret sit møde med ministeriet.

Dannelse havde ladet den internationale Kommission underhaanden vide, at man ønskede Indgivelsen af Forslaget udsat til efter Valgene. I samme Retning gik de Meddelelser, der ad ganske uofficiel Vej skikkedes til Kommissionen paa Konows Foranledning. Det lykkedes herved at hindre, at Sagen foregrebes, uden at Folket havde faaet Lejlighed til at udtale sig.

Onsdag. Om Formiddagen Kl. 10 1/2 afholdtes paany Statsraad. Jeg forelagde Kongen til Underskrift aabent Brev om Udskrivelse af nye Valg til Fredagen den 23. April, Folketingets Opløsning fra den 22. April at regne og Rigsdagens Hjemsendelse straks. Kongen ønskede Valgene fremskyndede saa meget som muligt, og da det viste sig gørligt at holde dem allerede Tirsdag den 20. April, forandredes Tidspunktet i Overensstemmelse hermed. Iøvrigt var der hverken hos Kongen eller Ministeriets Medlemmer Tvivl om, at Rigsdagen straks maatte hjemsendes for at forhindre storpolitiske Debatter med Beskyldninger mod Kongen for Statskup, og fordi det overhovedet forekom naturligt ikke at lade Rigsdagen træde i Virksomhed efter Paaskeferien, naar man ikke havde Tro paa, at Folketinget længere repræsenterede Folkets Vilje.

Umiddelbart efter Statsraadet gik vi over i Forsvarsminister Konows Privatbolig³¹⁾, hvor han kortelig gjorde Rede for de militære Hjælpe midler, man raadede over, naar den Generalstrejke, som Socialdemokraterne truede med, traadte i Kraft. Der var ialt kun 700 Mand i København, hvoraf Størstedelen skulde bruges til Bevogtning af Ammunitionsmagasiner m. m., og det var ikke nogen stor Forøgelse, man fik ved at kalde Skolerne fra Roskilde og Helsingør til Byen³²⁾. Imidlertid var det et stort Held, at Mandskabet til Besættelsen af 1ste Zone i Sønderjylland af den afgaaede Regering var indkaldt til Begyndelsen af den næste Uge, og vi billigede naturligvis ganske Konows Planer om i fornødent Fald at indkalde det til Møde et Par Dage tidligere, saa vi havde det til Disposition, naar Generalstrejken blev effektiv i sit fulde Omfang. (Ordren hertil udgik om Fredagen). Endvidere fortalte Forsvarsministeren os, at han søgte at sikre sig Assistance fra de frivillige Korps³³⁾, og at ligeledes »Samfundshjælpen« havde lovet sin Bistand. Denne Forening, der var stiftet af fædrelandskærlige Mænd, havde allerede ca. 4000 Medlemmer her i Byen, skønt den kun var nogle Uger gammel,

³¹⁾ Konow boede Amaliegade 13.

³²⁾ I Helsingør lå kornet- og underofficersskolen samt 1. divisions korporalskole. Disse tre skoler var fra 1. til 21. april forlagt til København. I Roskilde lå 3. divisions korporalskole, som ikke var i København under krisen. (Oplysn. fra Hærens Arkiv).

³³⁾ I København fandtes i 1920 bl. a. følgende frivillige korps: Akademisk Skyttekorps, Københavns Skytteforenings Rekyllkorps, Kongens Livjægerkorps, Københavns Amts Skyttekorps.

og ved dens Medvirkning kunde vi haabe paa at holde de vigtigste Institutioner i Gang. Ved denne Lejlighed – som baade før og senere – fik jeg et stærkt Indtryk af, at Konow var »the right man on the right place«, der nok skulle vide at gøre fuld Fyldest, hvis Situationen blev kritisk.

Fra Konow gik jeg op i Justitsministeriet og hilste paa Departementschef Schrøder. Jeg havde næppe været der et Kvarterstid, før Kabinetssekretæren kom op til mig. Han var selvfølgelig kendt med Beslutningen om Opløsningen og Hjemsendelsen, og advarede mig nu i stærkeste Toner imod de Ulykker – Revolution, Overfald paa Kongen etc. – som efter al Sandsynlighed vilde være Følgen af Rescripternes Bekendtgørelse. Efter at han var gaaet, mødte Overformynder Friis op, der gentog det samme og ligesom Krieger slog paa, at man sikkert fra den anden Side vilde Forlig og kun forlangte, at Rigsdagen skulde indkaldes og Ministeriet møde for Folketinget. Dette havde jeg i og for sig ikke noget imod, da han lod til at mene, at det ikke var Tanken, at man skulde bøje sig og øjeblikkelig demissionere i Tilfælde af det Mistillidsvotum, som man sikkert vilde faa i Folketinget. Efter at Friis var gaaet, tropede Nationalbankdirektør Ussing³⁴⁾ op. Han angav, at han mødte fra Nationalbanken, fordi der stod saa store interesser paa Spil ved en Generalstrejke, at man endelig maatte forhindre en saadan. I Tilslutning hertil fik jeg et Par Linier fra Departementschef Schrøder om, at han fuldt ud kunde tiltræde d'Herrers fremførte Anskuelse.

Klokken nærmede sig nu stærkt til 3, og Departementschef i Statsministeriet, Petersen³⁵⁾, en Mand, der ved sin store Arbejdskraft, sit sympatetiske Væsen og sin absolut loyale Personlighed har været mig en stor Støtte – meddelte mig, at der nu maatte tages en Beslutning om, hvorvidt Rescripterne skulde bekendtgøres. Under disse Omstændigheder fandt jeg det rigtigst at lade Offentliggørelsen stille i Bero. Forholdet var nemlig det, at Rigsdagens Paaskeferie varede til den 14. April, og det var derfor i og for sig ikke nødvendigt at hjemsende Rigsdagen allerede nu, naar det blot blev forhindret, at Folketingets Formand kaldte Tinget sammen inden Feriens Udløb. Og hvad angik Afholdelsen af nye Valg kunde de godt finde Sted til det fastsatte Tidspunkt, naar blot Offentliggørelsen fandt Sted Fredag Eftermiddag. Naturligvis var det formelt set uberettiget af mig at standse Offentliggørelsen af de i Statsraadet vedtagne Beslutninger uden Kongens Samtykke, men han takkede mig selv derfor. Begivenhedernes Udvikling førte iøvrigt med sig, at der slet ikke senere blev Tale om Rigsdagens Hjemsendelse.

Efter Kongens Opfordring begav jeg mig derefter op til ham. Han var ret altereret og fremhævede, at ogsaa han havde været Genstand for en voldsom Pression i samme Retning som jeg, bl. a. ved at Overpræ-

³⁴⁾ Nationalbankdirektør, dr. jur. Carl Ussing (1857–1934).

³⁵⁾ Departementschef Frederik V. Petersen (1868–1950).

sidenten³⁶⁾ i Forening med Borgmestrene Kaper³⁷⁾ og Jensen³⁸⁾ Dagen i Forvejen havde henvendt sig til ham for at faa et Forlig i Stand. Iøvrigt viste det sig meget hurtigt, at alle d'Herrer havde set for optimistisk paa Sagen, idet man fra socialistisk Side haardnakket fastholdt, at Ministeriet skulde bøje sig for et Mistillidsvotum i Folketinget.

Under Hensyn til den særlige Situation fik jeg Kongens Tilladelse til at tilkalde Ministrene, der kort efter indfandt sig paa Palæet og opholdt sig i Hofchefen, Kammerherre Rothes³⁹⁾, Værelse, medens jeg fra Tid til anden blev kaldt op til Kongen.

Det var iøvrigt særlig heldigt, at mine Kollegaer kom tilstede paa Amalienborg. Skønt jeg med Sandhed tør sige, at Henvendelsen fra de fire ovennævnte Mænd til mig, medens jeg var oppe i Justitsministeriet, ikke havde faaet mig til at vakle i Hovedsagen – Afholdelsen af Valg og det saa snart som muligt – var jeg naturligvis blevet noget betænkelig ved de Skræmmebilleder, de havde oprullet for mig. Det var jo Mænd, der hver for sig beklædte betydelige og ansete Stillinger, hvis fremragende Dygtighed var ubestridelig, og om hvis Loyalitet jeg ikke havde Ret til at nære Tvivl. Og saa havde det Udseende af, at de kom uden forudgaaende Aftale, hver for sig udelukkende tilskyndet af deres levende Interesse for Statens Vel.

Nu vilde imidlertid Tilfældet, at Professor Rovsing den foregaaende Aften havde været til en Familiefest hos Departementschef Schrøder, hvor man selvfølgelig havde drøftet den politiske Situation, og hvor Departementschef Vedel⁴⁰⁾ og fhv. Handelsminister Weimann⁴¹⁾ i Forbindelse med Værten havde forsøgt at intimidere Rovsing paa samme Maade. Rovsing var derfor straks paa det rene med, at det hele var en Kamarilla af Zahles Folk med Krieger som Repræsentant ved Hoffet! Det forandrede jo unægtelig i høj Grad Betydningen af d'Herrers Henvendelse. At der havde dannet sig en Kamarilla for at styrte vort Ministerium og – under en mere tildækket Form – paany at faa det radikale Parti til Magten, blev efterhaanden mere og mere klart for os alle. Førerne i denne Kamarilla var utvivlsomt Krieger, Frijs⁴²⁾, Schrøder og Generaldirektør Michael Koefoed⁴³⁾. Hvad specielt Schrøder angaar forekom det mig unægtelig besynderligt, at han hver Dag i denne Uge skulde et eller andet Sted hen paa Landet. Formelt er der intet at be-

³⁶⁾ Overpræsident, kammerherre Frederik de Jonquières (1854–1925).

³⁷⁾ Borgmester, dr. phil. Ernst Kaper (1874–1940).

³⁸⁾ Borgmester, sen. overpræsident Jens Jensen (1859–1928).

³⁹⁾ Hofmarskal, kammerherre William Rothe (1852–1926).

⁴⁰⁾ Departementschef i indenrigsministeriet Henrik Vedel (1867–1932).

⁴¹⁾ Wilhelm Weimann (1868–1942) havde 1909–10 været handelsminister i det første ministerium Zahle. Han var nu medlem af ØK.s ledelse.

⁴²⁾ Grev Mogens Frijs (1849–1923) var 1880–1918 medlem af landstinget og leder af den frikonservative gruppe.

⁴³⁾ Generaldirektør for Skattevæsenet Michael Koefoed (1867–1940) blev finansminister i ministeriet Friis.

brejde ham, da han spurgte mig, om der var noget til Hinder for, at han forlod Byen – men jeg tænkte i mit stille Sind, at det havde været nok saa naturligt, om han (uanset Helligdagene) var blevet i København og havde stillet sig til Disposition.

Kort efter at jeg var kommet op paa Palæet, mødte d'Herrer Stauning, Lyngsie⁴⁴), J. A. Hansen⁴⁵) og Madsen⁴⁶) efter forudgaaende Anmeldelse hos Kongen, der havde bedt mig om at være tilstede ved Modtagelsen. De afleverede en Resolution, der var vedtaget samme Eftermiddag paa et Møde af det socialistiske Arbejderparti, og hvorefter der var erklæret Generalstrejke straks fra samme Dag omend med den Tilføjelse, at den først skulde være fuldstændig effektiv fra Tirsdag den 6. om Morgenen 5: efter Paaskedagenes Forløb. Kongen henvendte nogle venlige Ord til dem og pointerede navnlig, at hvad der laa ham paa Sinde, var kun at faa Valg til Folketinget, og at han selvfølgelig vilde modtage selv et social-demokratisk Ministerium med aabne Arme, hvis det viste sig at have Majoritet i Befolkningen. Han bad derefter mig at svare d'Herrer. Jeg tog Afstand fra Udtalelsen i Resolutionen om, at Kongen havde begaaet Statskup, men fremhævede iøvrigt, at jeg maatte antage, at naar d'Herrer havde søgt Kongen for at overrække ham en Genpart af Resolutionen, kunde Meningen kun være den, at man ønskede en Forligsforhandling med Regeringen. Jeg tilføjede, at Regeringen til enhver Tid var villig til at forhandle med d'Herrer, og at jeg rimeligvis i Løbet af Aftenen vilde bede dem komme til en Konference. Medens Stauning – ved denne Lejlighed som ogsaa senere – gjorde et højst usympatetisk Indtryk, optraadte de andre Socialistførere paa en Maade, der tydede paa, at de ønskede en fredelig Ordning, og jeg skylder Lyngsie at tilføje, at han til Slutning med stor Kraft holdt en ganske ypperlig Tale, hvori han stærkt fremhævede det katastrofale for Samfundet ved en Generalstrejke og indstændigt opfordrede til at søge den afværget.

Iøvrigt fik vi i Eftermiddagens Løb – medens vi, som ovenfor nævnt, opholdt os i Kammerherre Rothes Værelse paa Amalienborg, – Besøg saavel af Bogtrykker Langkjær⁴⁷) qva Formand for Arbejdsgiverforeningens Bestyrelse som af Forligsmand Riis-Hansen⁴⁸). Det fremgik af begge disses Redegørelse, at den faglige Strid, der laa til Grund for Konfliktens Opstaaen, i Virkeligheden havde været bragt i Orden – desværre som sædvanlig ved Eftergivenhed fra Arbejdsgiverforeningens Side – men at Socialisterne nu havde kædet den faglige og den politiske

⁴⁴) Formand for Dansk Arbejdsmandsforbund M. C. Lyngsie (1864–1931).

⁴⁵) Formand for Smede- og Maskinarbejdernes Forbund I. A. Hansen (1867–1926).

⁴⁶) Formand for De samvirkende Fagforbund Carl F. Madsen (1862–1944).

⁴⁷) Bogtrykker H. Langkjær (1865–1942).

⁴⁸) Departementschef i finansministeriet K. Riis-Hansen (1876–1937) blev trafikminister i ministeriet Friis.

Strid sammen, fordi de var sig bevidst, at de ikke kunde faa Arbejderne med til en Strejke udelukkende paa Basis af Beskyldningen for Statskup.

Forskellen mellem de tvende Herrers Personlighed og de af dem afgivne Referater var paa andre Punkter stærkt fremtrædende. Langkjær gjorde et roligt og støt Indtryk; han fremhævede gentagne Gange, at vi ikke af Hensyn til Arbejdsgiverforeningens Interesse i at undgaa Generalstrejken skulde lade os aftvinge Indrømmelser, vi ansaa for politisk uforsvarlige. Riis-Hansen, der selv havde ønsket en Konference med os, udfoldede en ikke ringe Veltalenhed i sin Fremstilling af Situationen, men han gjorde umiskendelig Indtryk af fuldstændig at gaa Arbejdernes Ærinde, og han lagde Langkjær Ytringer i Munden, som vi efter vor forudgaaende Samtale med denne havde overmaade svært ved at anse for overensstemmende med Sandheden. Han vilde jage os Skræk i Livet – det var ikke til at tage fejl af.

Kongen bad mig paany ved 6-Tiden komme over til sig for at lade mig vide, at H. N. Andersen ogsaa havde sat sig i Bevægelse, og at Kongen fandt det rigtigst at telefonere til ham om at deltage i en Forhandling. Kort efter kom H. N. Andersen, og der fandt en Samtale Sted mellem Kongen, ham og mig, der trak temmelig længe ud, men som i Virkeligheden ikke førte Sagen videre. H. N. Andersen blev blot ved at fremhæve, at man ikke maatte afbryde Forhandlingerne, og at man ved at tale yderligere med de paagældende rimeligvis vilde kunne faa Indtryk af, paa hvilket Punkt det var, at de lagde Hovedvægten, og at man saaledes muligvis kunne finde Vej til en Forstaaelse. Han antydede iøvrigt i Samtalens Løb Muligheden af, at man kunde bruge Etatsraad Glückstadt⁴⁹⁾ som Mellemand, men dette stillede jeg mig noget reserveret til, allerede fordi Etatsraad Glückstadt jo var stærkt knyttet til den Zahleske Regering, og fordi det efter min Mening vilde svække vor Prestige alt for meget, hvis vi skulde bruge Mellemmænd til Forhandling.

Da det var trukket saa langt ud paa Aftenen, indbød Kongen samtlige Ministre til at deltage i Taflet, der havde en overmaade hyggelig og ligefrem Karakter. I denne Forbindelse bør jeg ikke lade uomtalt et Par Smaatræk, der i sig selv er ganske ubetydelige, men som viser, hvor hensynsløst Kongen maa være blevet behandlet af de Zahleske Ministre. Den Gang, jeg forelagde det officielle Afskedigelsesdokument til Underskrift tilligemed de nye Ministerudnævnelser, undslap der Kongen den Ytring til Kronprinsen, der var tilstede: »Det er skam en helt anden Maade, vi nu bliver behandlet paa, end jeg har været vant til de sidste Aar«. Og Dagen efter Taflet begyndte Kongen vor Samtale med at

⁴⁹⁾ Direktør for Landmandsbanken, etatsråd Emil R. Glückstadt (1875–1923).

spørge mig, om vi ikke havde haft det rigtig hyggeligt den foregaaende Aften; Dronningen havde bagefter sagt til ham: »Aa, hvor det er dejligt engang igen at have nogle pæne Folk i vort Hus«.

Mine Kollegaer og jeg var naturligvis enige om, at vi samme Aften skulde have en Forhandling med d'Herrer Socialistførere, og efter en Del Besvær lykkedes det os igennem Bestyrelsen i Rømersgade at faa sendt Bud til de paagældende om at møde i Indenrigsministeriet Kl. 11 1/4 Aften.

Medens de andre Herrer begav sig op i Indenrigsministeriet, fandt jeg det nødvendigt ved 11-Tiden at gaa op til Politidirektør Dybdal⁵⁰), som jeg forgæves havde søgt Forbindelse med i Dagens Løb. Han fortalte mig, at Politiet var fuldstændig tilstrækkeligt og fuldt ud til at stole paa, saalænge der kun var Tale om almindelige Gadespektakler, men »absolut umuligt«, hvis der blev Spørgsmaal om politiske Revolter, eller hvis blot den socialdemokratiske Partibestyrrelse vilde rette en Opfordring til Politiet om ikke at skride ind mod Arbejderne. Det var just ikke fornøjeligt at høre!

Men for Resten er jeg ikke utilbøjelig til at tro, at Politidirektøren har gjort sit Personale nogen Uret – i alt Fald opførte det sig fortræffeligt under de Sammenstød, der fandt Sted næsten hver Aften, naar Mørket var faldet paa.

Ved 11 1/2-Tiden mødte saa Stauning op i Indenrigsministeriet, hvor samtlige Ministre var tilstede. Han sagde, at han havde forstaaet Beskeden saaledes, at han alene skulde møde, men jeg er mest tilbøjelig til at mene, at det var Taktik fra hans Side. Han begyndte med at erklære, at Generalstrejken jo straks kunde blive aflyst, hvis vi vilde tilraade Kongen at danne et socialistisk Ministerium. Da jeg – der førte Ordet paa Ministrenes Vegne – nærmest slog det hen som en Spøg, gik han over til voldsomme Angreb paa Kongen og Ministrene for at have begaaet Statskup, det var stridende mod al konstitutionel Skik, at Ministrene ikke straks fremstillede sig for Folketinget og demissionerede, hvis de ikke kunde faa et Tillidsvotum, og det var til ingen Nytte, at jeg fremhævede Kongens selvfølgelige Ret til at faa nye Valg afholdt, lige saa lidt at jeg forklarede ham, at vi ikke kunde gaa paa Grund af et Mistillidsvotum, dels fordi vi jo netop nærrede Tvivl om, at Folketinget repræsenterede Folkets Anskuelse, og dels fordi det jo vilde være ganske meningsløst, da vi paa Forhaand havde erklæret at ville gaa, saa snart Valgene havde fundet Sted.

Forhandlingen var yderst trættende og krævede stor Taalmodighed fra vor Side, da Stauning idelig kom tilbage til de samme Argumenter, og det hele overhovedet gik ud paa – hvad der ogsaa senere blev meddelt os var Staunings sædvanlige Trick – at udmatte os, der jo ikke paa langt

⁵⁰) Politidirektør, etatsråd Theodor Dybdal (1856–1939).

nær som han var vant til disse ørkesløse Debatter hele Nætter igennem.

Et Par Punkter er dog af Interesse: Det viste sig, at han troede, eller gav det Udseende af at tro, at Ministeriet havde til Hensigt at afgøre det sønderjyske Spørgsmaal paa en Maade, der stred imod det radikale og socialistiske Partis Anskuelse. Naturligvis svarede jeg ham straks i de mest kategoriske Udtryk, at noget saadant laa os ganske fjernt, og at vi overhovedet ikke vilde foregribe dette Spørgsmaals Afgørelse, men overlade det til den nye Regering efter Valgenes Afholdelse. En særlig Grund til Mistro fandt han i Professor Rovsings tidligere Udtalelser om Flensborgspørgsmaalet, men Professor Rovsing erklærede paa min Foranledning udtrykkeligt, at han var ganske enig i, at Ministeriet ikke kunde eller vilde bestemme noget om denne Sag, skønt han naturligvis ikke lagde Skjul paa sin personlige Mening desangaaende.

Det andet Punkt af Interesse var, at jeg fik Lejlighed til meget stærkt at fremhæve, at vi ikke paa nogen Maade havde villet hjælp Venstre til at faa Valg paa den hidtil gældende Valglov; vi var – som jeg udtrykte mig – ikke mere Venstre end Socialister og ikke mere Konservative end Radikale.

Da det viste sig umuligt at naa til et Resultat, afsluttedes Debatten endelig ved 3 1/2 Tiden, men vi blev enige om, at Forhandlingerne skulde fortsættes den næste Dag. Inden sin Bortgang nedskrev Stauning iøvrigt Hovedpunkterne af, hvad der fra vor Side var gjort gældende, for at han kunde bringe det videre til sine Meningsfæller.

Torsdag. (Skærtorsdag). Ministeriets Medlemmer mødte Kl. 11 i Indenrigsministeriet for at drøfte de forskellige Sager. Vistnok ved 1-Tiden mødte det af Socialdemokraterne til Fortsættelse af Forhandlingerne nedsatte Udvalg. De var 8 – altsaa lige saa mange som Ministrene – nemlig foruden Stauning, Borbjerg⁵¹), Nina Bang⁵²), Vilh. Nygaard⁵³), Lyngsie, L. Rasmussen⁵⁴), J. A. Hansen og Madsen. Nu tog den samme endeløse Debat igen sin Begyndelse. Under Forhandlingerne lykkedes det dog for os at faa Klarhed paa, at det var Ønsket om at faa den nye Valglov ført igennem inden Valget, der i Virkeligheden var Kernen i det hele. Jeg sagde dem i Samtalens Løb, at jeg ikke havde fundet mig berettiget til at henvende mig direkte til de politiske Partier, da Ministeriet jo skulde være ganske upolitisk, men at jeg havde søgt Orientering og derefter maatte antage, at det konservative Parti ikke under den nuværende Situation vilde staa ved det Tilbud, som det forinden Paaskeferiens Begyndelse havde gjort Socialisterne og de Radikale, hvorefter

⁵¹) Folketingsmand, sen. minister F. Borbjerg (1866–1936).

⁵²) Landstingsmedlem, sen. undervisningsminister Nina Bang (1866–1928).

⁵³) Sekretær i De samvirkende Fagforbund Vilhelm Nygaard (1872–1936).

⁵⁴) Statsrevisor, folketingsmand, sen. forsvarsminister Laust Rasmussen (1862–1941).

Valgloven skulde være gennemført imod Venstres Ønske. Dette bragte dem i Harnisk, navnlig Lyngsie holdt igen en længere Tale om »de to Mystiker«, hvoraf den ene var de skjulte Kræfter, der havde ført til Kongens Afskedigelse af Ministeriet Zahle, og den anden, at jeg nu troede at kunne stille i Udsigt, at det konservative Parti ikke længere stod ved Aftalen om Valgloven. Jeg benyttede dette til at slaa fast, at jeg egentlig fandt, at det laa nærmest, at Socialdemokraterne selv fik Klarhed paa dette Punkt, men at jeg gerne skulde henvende mig direkte til de paa-gældende Partiførere i Rigsdagen nu, da Socialisterne selv gav mig Anvisning derpaa.

Omkring ved 3-Tiden henstillede jeg, at begge Partier skulde trække sig en kortere Tid tilbage for at forhandle hver for sig om Sagen. Socialisterne sagde da, at de vilde gaa hen at spise til Middag, men komme tilbage efter 3/4 Times Forløb. De blev et Par Timer borte, vistnok som et Led i deres sædvanlige Taktik. De vidste jo, at vi blev i Indenrigsministeriet og ikke kunde faa noget at spise, fordi vi stadig ventede paa deres Tilbagekomst, medens de paa Hotel »Kongen af Danmark« styrede sig til den efterfølgende Debat.

Da jeg havde lovet Kongen at komme til Amalienborg ved 5-Tiden, gik jeg min Vej efter Aftale med mine Herrer Kollegaer om, at de skulde fortsætte Forhandlingerne alene, da det vist ogsaa var ganske heldigt, at jeg glimrede ved min Fraværelse, eftersom jeg ikke var i synderlig Naade hos d'Herrer, fordi jeg ret skarpt havde forsvaret Kongen mod Beskyldningen for Statskup.

De andre Ministre var enige om, at Forhandlingerne skulde høre op Kl. 6, og da jeg først kunde forlade Amalienborg Kl. 5 1/2, svarede Indenrigsministeren mig paa min telefoniske Forespørgsel, at der ikke var Anledning for mig til at komme mere derop.

Mine Kollegaer meddelte mig senere, at d'Herrer Socialister paany havde fastholdt, at Ministeriet snarest burde indgive sin Demission, og antydet som den bedste Løsning, at vi tilraadete Kongen at danne et ublandet socialistisk Ministerium. Man lagde megen Vægt paa at faa Valgloven gennemført, men da det bl. a. af Hjerl Hansen gentagne Gange blev fremhævet, at Ministeriet muligvis kunde føre denne Sag igennem efter Socialisternes Ønske, kom det tydeligt frem, at af vort Ministerium vilde de ikke tage imod en saadan Ordning. Vi skulde »strække Hals« – det var en *conditio sine qua non* for Generalstrejkens Aflysning.

Jeg telegraferede i Aftenens Løb til J. C. Christensen om øjeblikkelig at komme til København, og senere ligeledes til Landstingsmand Jørgen Pedersen⁵⁵⁾ som Formand for Valglovsudvalget.

Hele Aftenen gik med Opringninger – de fleste dog uden vigtigere Indhold, saavidt jeg mindes.

⁵⁵⁾ Bladudgiver, landstingsmand Jørgen Pedersen (1841–1920) var en af Venstres ledere.

Fredag, (Langfredag). Da jeg laa vaagen i Morgentimerne, blev det mig klart, at Forholdene nu var væsentlig forandret, da jeg måtte søge Føling med de politiske Partiførere, og at jeg under disse Omstændigheder ikke kunde faa Tid til at fungere som Justitsminister. Jeg satte mig derefter i telefonisk Forbindelse med Professor Sindballe⁵⁶⁾ og fik hans Løfte om at indtræde i Ministeriet som Justitsminister, hvad Kongen approberede ved et Besøg, som jeg ved 8-Tiden aflagde paa Amalienborg. Departementschef Schrøders kendelige Misstemning, da jeg telefonerede Resultatet til ham, var mig et nyt og ubedrageligt Bevis paa, at han ikke stillede sig velvilligt til Ministeriet, men helst saa, at vi saasart som muligt forsvandt fra Scenen.

Ved vort Møde Kl. 11 i Indenrigsministeriet foreslog jeg under Hensyn til Situationen, at der fremtidig skulde arbejdes i Udvalg, da der ellers gik for megen Tid til Spilde. I egentlig politiske Spørgsmaal skulde jeg kunne søge Støtte hos Indenrigsminister Oxholm, Justitsminister Sindballe og Forsvarsminister Konow. Til at fortsætte Forhandlingerne med Socialdemokraterne valgtes Rovsing, Monberg og Hjerl Hansen, idet vi endedes om, at det væsentlig gjaldt om at bevare Følingen med d'Herrer, saaledes at det ikke med Rette kunde siges, at vi havde afbrudt Forhandlingerne.

Endelig delegeredes d'Herrer Suenson, Hass, Hjerl Hansen og Rovsing til med Generalstrejken for Øje at søge nærmere Oplysning om, hvilke Forsyninger der fandtes af de nødvendigeste Levnedsmidler, og hvilke Foranstaltninger der skulde træffes for at holde Virksomhederne i Gang.

Ved Mødet i Indenrigsministeriet vedtoges yderligere et af mig udfærdiget Udkast til en Henvendelse til Offentligheden, hvori vi meddelte, at Valgene var udskrevet til Torsdag den 22. April. Af taktiske Grunde meddelte man yderligere i Fællesudtalelsen, at man telegrafisk havde anmodet Formændene i de forskellige Udvalg om at indkalde deres Medlemmer til Lovarbejdernes Fremme, og at man ligeldes havde tilskrevet Hovedbestyrelsen for Arbejdsgiverforeningen med Anmodning om at strække sig saa vidt i Imødekommenhed som muligt for at undgaa Generalstrejken. I Virkeligheden vidste vi efter vor Forhandling med Langkjær, at Arbejdsgiverforeningen var villig til at gøre de forlangte Indrømmelser, men det forekom os heldigst, at det fik Udseende af, at det var Ministeriet, der bevægede Arbejdsgiverforeningn til Eftergivenhed.

Jeg gik senere op i Rigsdagen og søgte straks J. C. Christensen, der om Morgenens var kommet til Byen efter min Anmodning. Han billigede ganske Indholdet af vor Fællesudtalelse og opfordrede os blot til at staa

⁵⁶⁾ Professor, dr. jur. K. Sindballe (1884–1953) havde ligesom Th. Rovsing oprindelig stået de radikale nær.

fast. Det samme gjorde Slebsager⁵⁷). Jeg fik endvidere J. C. Christensens Løfte om ved Henvendelse til Formanden Pedersen-Nyskov⁵⁸) at hindre, at han gav efter for det Pres, som sikkert vilde blive lagt paa ham af de radikale og socialistiske Partier for at faa ham til at sammenkalde Folketinget inden Paaskeferiens Udløb den 14. April.

Jeg hilste derefter paa Pedersen-Nyskov – ligesom jeg lagde mit Kort hos Landstingsformanden⁵⁹), der var bortrejst – og efter at jeg havde forelagt ham Situationen, lovede han mig ikke at sammenkalde Folketinget uden mit Samtykke.

Endelig konfererede jeg med d'Herrer Piper og Døcker⁶⁰) af det konservative Parti, der ligeledes lovede paa alle Maader at støtte Ministeriet.

Jeg var senere paa Eftermiddagen hos Kongen, aflagde Beretning om det passerede, som Kongen godkendte med en spøgende Udtalelse om, at nu var jo Opgaven blevet betydeligt udvidet, idet vi fra et Forretningsministerium var gaaet over til at blive et storpolitisk Ministerium.

Kort derefter lod Pedersen-Nyskov mig vide, at han gerne vilde tale med mig, og jeg gik da straks op til ham i Rigsdagsbygningen. Han fortalte mig, at han først havde haft Besøg af d'Herrer Zahle, Rode og Munch og senere af Socialistførerne, der alle havde krævet af ham, at han skulde sammenkalde Rigsdagen øjeblikkelig, og i høje Toner havde udtalt deres Indignation over, at han følte sig bundet ved det til mig givne Løfte. Jeg bad ham imidlertid holde fast ved dette, idet jeg dog samtidig tilføjede, at vi intet som helst havde at erindre mod Sammenkaldelsen, naar Generalstrejken blev aflyst.

Udvalget til Førelse af Forhandlingerne med Socialisterne havde – vistnok ogsaa i Løbet af Eftermiddagen – haft Møde med d'Herrer, men naturligvis var Sagen som ventet løbet ud i Sandet. Om Aftenen ved 9-Tiden ringede Borgbjerg og Stauning mig op og forlangte øjeblikkeligt at tale med mig. Da jeg ikke fandt det klogt at gaa ind herpaa, svarede jeg i Telefonen, at jeg ikke havde Tid, hvad øjensynligt opbragte d'Herrer. Den næste Dag bragte nemlig Politiken en skarp Bemærkning i saa Henseende, men »glemte« at tilføje, at jeg havde henvist d'Herrer til at sætte sig i Forbindelse med Justitsminister Sindballe, med hvem jeg havde drøftet Spørgsmaalet indgaaende, og som lige saa godt som jeg kunde sige dem, hvilke Fredsbetingelser Ministeriet maatte fastholde.

I Dagens Løb havde jeg iøvrigt Besøg dels af Harald Scavenius for i al Almindelighed at udtale sig om Situationen, og dels af Overformynder

⁵⁷) Folketingsmand, sen. minister M. N. Slebsager (1874–1962) var et af Venstres fremtrædende medlemmer.

⁵⁸) Folketingsmand, statsrevisor Niels Pedersen-Nyskov (1850–1922) tilhørte Venstre.

⁵⁹) Anders Thomsen (1842–1920) var formand for landstinget til sin død 11. juli 1920. Han tilhørte Venstre.

⁶⁰) Proprietær, statsrevisor, landstingsmand J. L. Døcker (1860–1938).

Friis, der havde søgt Kongen for at indprente ham Nødvendigheden af et Forlig, og som nu overbragte mig den Besked, at jeg endelig maatte love ikke at afbryde Forhandlingerne.

Lørdag. (Paaskelørdag). Allerede om Formiddagen havde Kabinetssekretær Krieger fortalt mig, at Borgerrepræsentationen »in pleno« vilde møde op hos Kongen om Eftermiddagen for at anmode om Ministeriets Afsættelse som det bedste Middel til at forhindre Generalstrejken. Jeg havde straks sat mig i Forbindelse med Overretssagfører Becker⁶¹), der beroligede mig med, at de konservative Partier sikkert ikke vilde støtte en Henvendelse i saa Henseende.

Formiddagen gik iøvrigt dels med Forhandlinger i Indenrigsministeriet med samtlige Ministre og Udvalgenes Beretninger, dels med Besøg i Rigsdagen, hvor jeg paany talte med J. C. Christensen, Slebsager og Piper, og navnlig med Formanden Pedersen-Nyskov, der fortalte mig om det yderligere Pres, der var lagt paa ham. Zahle, Munch og Rode havde endog forlangt af ham, at han skulle nedlægge sin Stilling som Formand, for at en af de radikale Viceformænd kunde træde til og sammenkalde Folketinget, da de paagældende jo ikke var bundet af Formandens Løfte til mig! Pedersen-Nyskov havde dog svaret, at dette var noget Humbug, som han ikke vilde inlade sig paa. Han mente nu, at Viceformændene Klausen⁶²) og Alfred Christensen⁶³) vilde søge ham for at true med Nedlæggelse af deres Embeder, men heller ikke dette vilde influere paa hans Stilling. Naturligvis takkede jeg Pedersen-Nyskov for hans Fasthed og tilføjede, at Ministeriet selvfølgelig med Glæde vilde opfordre ham til øjeblikkeligt at sammenkalde Folketinget, naar Generalstrejken aflystes, men en saadan Indrømmelse laa øjensynligt ganske udenfor d'Herrers Tanke.

Da jeg, vistnok ved 2-Tiden, kom op til Kongen for at tale med ham om Situationen, var han meget fast. Han sagde bl. a., at nu var de fleste af Europas Fyrster løbet deres Vej, men han skulde dog vise dem, at han turde blive og ikke lod sig afficere af Trusler.

Jeg gik derpaa tilbage til Indenrigsministeriet og havde her bl. a. Samtaler med Kontorchef Hammerich⁶⁴) fra det sønderjyske Ministerium, der følte sig saa nøje knyttet til H. P. Hansen, at han øjensynlig var denes haandgangne Mand i enhver Henseende, og med Retspræsident

⁶¹) Overretssagfører Carl Becker (1863–1938) var første viceformand i borgerrepræsentationen.

⁶²) Lærer K. M. Klausen (1852–1924) var første viceformand i folketinget. Han tilhørte Socialdemokratiet.

⁶³) Overretssagfører Alfred Christensen (1854–1943) var anden viceformand i folketinget. Han tilhørte Det radikale Venstre.

⁶⁴) Kontorchef i Ministeriet for sønderjyske Anliggender, sen. direktør for Sønderjysk Hypoteklænefond Martin Hammerich (1883–1940).

Gram⁶⁵), der søgte Sindballe for efter opfordring af Folketingsmand Trier⁶⁶) at henstille til Ministeriet at trække sig tilbage for at lette et Forlig. Jeg svarede naturligvis straks, at vore Personer absolut ingen Betydning havde i saa Henseende, men efter at Sindballe og jeg nærmere havde forklaret ham Situationen, lod det iøvrigt til, at Gram forstod vort Syn paa Sagen. Navnlig var han ganske enig i, at Anklagen for Statskup var noget rent Vrøvl, at det var et meget graverende Retsbrud, som Zahle og de andre Ministre havde gjort sig skyldig i ved at nægte at fungere, skønt der om Mandagen endnu ikke forelaa en kontraseret kgl. Afskedigelse, og at vi ikke uden at komme i Strid med vort hele Standpunkt kunde demissionere, blot fordi Folketinget gav os et Mistilidsvotum.

Ved 4 1/2-Tiden tog jeg fra Indenrigsministeriet til Amalienborg og bad efter aftale med Kongen Finansminister Hjerl Hansen om at følge med, for at afgive Forklaring om Forsyningerne af Levnedsmidler m. m.

Efter Finansministerens Ønske tilkaldtes derefter Forsvarsminister Konow, der gav Kongen Meddelelse om de Midler til Ordenens Opretholdelse, som vi sad inde med. Jeg nævner i denne Forbindelse, at Stillingen var ganske gunstig med Hensyn til Forsyninger af Levnedsmidler: Kartofler for ca. 15 Dage, Brødkorn 2 Maaneder, Mel ca. 8 Dage, rigeligt af Kolonialvarer og Sikkerhed for, at man pr. Automobil kunde tilføre Mælk i tilstrækkelige Kvantiteter.

Da jeg talte med Kongen, fortalte jeg ham, hvad jeg agtede at sige til Borgerrepræsentationen, og det blev billiget af ham, ligesom tidligere paa Dagen af Ministrene.

Ved 5-Tiden ankom Deputationen, men samtidig sprængte en større Skare navnlig af Syndikalister Politikordonen og trængte ind paa Amalienborg Plads, hvor de hujede og skreg og svingede med røde Faner. De var dog ikke flere, end at de knapt nok kunde fylde Halvdelen af Pladsen – og ikke mere tumultuariske, end at nogle »Bedsteborgere« i al Ro og Mag kunde spadsere omkring paa den anden Del af Pladsen og se til. Umiddelbart før Deputationen fik Foretræde for Kongen, sagde han mig, at han blot vilde sige et Par Ord og deriblandt beklage, at Borgerrepræsentationen havde blandet Politik ind i sin Omsorg for Byens Vel. Dette fraraadede jeg ham at gøre, jeg skulde nok selv tage Afstand derfra, og det var ikke værd, at Kongen tog det Odium paa sig, som naturligt maatte følge dermed. Dette billigede Kongen.

Der mødte derefter nogle og tredive Medlemmer af Borgerrepræsentationens radikale og socialistiske Grupper. Stauning som Forsamlingens Formand fik først Ordet, og derefter afgav Byretsdommer Jesper Simon-

⁶⁵) Højesteretspræsident, dr. jur. R. S. Gram (1857–1936).

⁶⁶) Herman Trier (1845–1925) var siden 1910 medlem af landstinget (ikke folketinget som anført). Han var radikal.

sen⁶⁷⁾ den vedtagne Resolution, hvori Ministeriet krævedes afsat, og knyttede en længere Udtalelse dertil.

Kongen sagde et Par Ord af almindelig Art og henviste derefter til mig. Jeg holdt da den Tale, som senere er blevet offentliggjort. Den var unægtelig meget skarp i Indholdet – men det fortryder jeg intet Øjeblik, da det forkom mig at være min Pligt at bede d'Herrer holde sig til de Sager, der vedkom Borgerrepræsentationen. Tonen var derimod maaske nok noget vel brusque i det Afsnit, hvor jeg frakendte Borgerrepræsentationen ethvert politisk Mandat fra Københavns Borgere. Flere af de Tilstedeværende gav deres Mishag til Kende »udfordrende, udæskende« o. l. var de Udtryk, der brugtes. Der udviklede sig saa lidt af en Polemik mellem Stauning og mig om i sig selv ganske ligegyldige Spørgsmaal, men herunder fik jeg Lejlighed til overfor Mishagsytringerne at sige, at det selvfølgelig ikke havde været min Mening at fornærme de Tilstedeværende personligt, men at jeg som Jurist maaske talte noget kortere, mere præcist og derfor ogsaa muligt skarpere i Tonearten, end de var vant til at høre.

Da de gik, var de efter Udsagn af Konow og nogle af de tilstedeværende Hoffunktionærer fnysende af Harme imod mig.

Kort efter ankom de konservative Medlemmer, men efter Aftale med Kongen var jeg ikke tilstede ved deres Modtagelse. Jeg er tilbøjelig til at tro, at de ikke har haft til Hensigt at skade Ministeriet – men at de har gjort det og det i Virkeligheden meget mere end de radikal-socialistiske Grupper, derom nærer jeg absolut ingen Tvivl. Allerede var det i sig selv uheldigt og liggende udenfor deres Kompetence, naar de anmodede Kongen om at indkalde de politiske Partiførere til Forhandling, men værre var det, at de eller i al Fald en enkelt af dem, paa hvis Mening Kongen paa Grund af personligt Bekendtskab maa antages at have lagt særlig Vægt (Professor Fischer⁶⁸⁾), utvivlsomt har bidraget til at forøge Kongens Skræk for »Generalstrejken« som noget, der vilde medføre uoverskuelige Ulykker for Byen. Og hvorledes var saa Forholdet i Virkeligheden? Vi havde igennem Konows Foranstaltninger og de offervillige Tilbud, der strømmede ind til Ministeriet, saa gode Kort paa Haanden, som der næppe en anden Gang gives en Regering her i Landet. Og vi vidste jo fra mange og ubedragelige Tegn (f. Eks. Telegramvekslingen med Branting i Sverige⁶⁹⁾), at Socialisterne selv var ret fortvivlede

⁶⁷⁾ Byretsdommer, senere højesteretsdommer Jesper Simonsen (1881–1957). Om hans medvirken ved løsning af påskekrisen, se: P. Munchs erindringer 1918–24.

⁶⁸⁾ Overlæge, professor Johan Fred. Fischer, M. B. (1868–1922).

⁶⁹⁾ Det er ikke lykkedes at trænge helt til bunds i den omtalte telegramveksling, som Liebe må have fået kendskab til ved indiskretioner; men i Arbetarrörelsens arkiv i Stockholm findes et telegram af 2. april til det svenske socialdemokratiske leder, H. Branting, af følgende ordlyd: »Skall vi opgive generalstreiken. Stauning.« På telegrammet har en anden end Branting skrevet med blyant: »Svarer ej, telefon under natten.« (Meddelt af professor Jörgen Westerståhl, Göteborg). Stauning har

over den Situation, de var kommet ind i, og efter al menneskelig Beregning under et eller andet Paaskud vilde have aflyst Generalstrejken Mandag Nat, i al Fald hvis man havde lettet dem Retræten med en eller anden betydningsløs Indrømmelse.

Efter at Borgerrepræsentationens Medlemmer havde forladt Palæet, forefaldt der nogle Kravaller og Sammenstød med Politiet ude paa Pladsen. Disse var i Virkeligheden uden al Betydning, men det var ganske klart, at de gjorde et endog meget stærkt Indtryk paa Kongen, hvad navnlig fremgik af en Ytring til Kronprinsen. Det er senere blevet berettet mig, at ogsaa Krieger ganske tabte Hovedet, jfr. Marie Lassens⁷⁰⁾ haanende Udtalelse om hans »skrækslagne Stemme«, da han ringede hende op for at komme i Forbindelse med I. C. Christensen.

Saa begyndte det at regne, og Mængden spredtes ret hurtigt.

Om Aftenen skete der ikke noget af særlig Interesse, og jeg gik tidlig til Ro. Ved 11-Tiden blev jeg vækket ved Telefonopringning, jeg blev kaldt til Palæet øjeblikkeligt.

Saa snart jeg kom derhen, sagde Kongen mig, at Partiførerne (jeg maatte forstaa Kongens Udtalelse som »alle Partiførerne«, hvad der unægtelig forbavsede mig – men det fremgik af senere Udtalelser af Kongen, at han med »Partiførerne« kun havde ment de Radikale og Socialisterne), forlangte »mit Hoved« som Betingelse for et Forlig og navnlig ogsaa for at aflyse Generalstrejken. Jeg svarede Kongen, at jeg efter hele det Forhold, der havde været mellem Ministeriets Medlemmer indbyrdes, ansaa det for givet, at ogsaa de øvrige Ministre i saa Fald tog deres Afsked. Iøvrigt pointerede jeg stærkt, at han absolut ikke maatte tage mindste Hensyn til vore Personer, da vi var overmaade villige til at fratræde, men at det laa mig meget paa Sinde, at han ikke blev overlistet af de radikale og socialistiske Partiførere. De Mænd, der var tilstede i Palæet paa Partiernes Vegne, var efter Kongens Meddelelse til mig I. C. Christensen, Piper og Johan Knudsen, Rode og Trier, Stauning og Andersen⁷¹⁾.

Jeg sagde Kongen, at jeg vilde foreslaa Konflikten løst saaledes:

1) Socialdemokraterne skulde forpligte sig til at aflyse Generalstrejken og ikke under noget Paaskud tage den op igen, forinden der efter Valgene var dannet en politisk Regering.

2) At det paa den mest bindende Maade skulde anerkendes, at Kongen ikke havde gjort sig skyldig i noget Statskup.

fortalt, at Branting frarådede generalstrejken. (Oplysning fra dr. phil. Johannes Lehmann).

⁷⁰⁾ Bladudgiver, landstingsmedlem Marie Lassen (1864–1921) var et indflydelsesrigt medlem af Venstre.

⁷¹⁾ Rådmand Frederik Andersen (1862–1936) var fremtrædende medlem af Socialdemokratiet og fagbevægelsen.

3) At det under en eller anden Form skulde nævnes, at Zahle og hans Ministre havde gjort sig skyldige i et graverende Retsbrud ved at nægte at fungere indtil Dannelsen af mit Ministerium.

4) At der skulde dannes et Forretningsministerium derved, at man tog en af Departementscheferne fra hvert af Ministerierne. Jeg raadede til at gøre Dankier⁷²⁾ til Statsminister. Jeg fraraadede i denne Forbindelse Kongen meget stærkt at lade Overformynder Friis danne et Ministerium og at lade Generaldirektør Michael Kofoed indtræde i samme, da ingen af disse Mænd efter min Opfattelse var til at stole paa.

Jeg advarede iøvrigt Kongen mod at træffe nogen endelig Afgørelse, forinden jeg havde haft Lejlighed til at se den, da jeg var bange for, at en saadan Overenskomst ellers ikke blev affattet i tilstrækkeligt bindende Udtryk.

Jeg havde faaet Kongens Tilladelse til at tilkalde Konow, og paa hans Forslag blev sent ud paa Natten Sindballe hentet ind fra Ordrup. Disse Herrer var altsaa tilstede paa Slottet sammen med mig, indtil Afgørelsen blev truffet.

Kongen var iøvrigt den meste Tid oppe hos Partiførerne, der – saavidt jeg forstod – sad i forskellige Værelser, og skønt vi gentagne Gange bad Kongen, om vi ikke selv maatte træde i Forhandling med de paa-gældende Herrer Politikere, skete det ikke, fordi de, og de radikale og Socialisterne, absolut intet vilde have med os at gøre. Dertil var Hadet mod Ministeriet og specielt mod mig for stærkt.

Det var os snart tydeligt, at Kongens Modstandskraft var brudt. Vi udtalte alle tre i meget bestemte Udtryk, at det efter vor Mening vilde være fuldstændig forkert, om Kongen bøjede sig og afskedigede Ministeriet endnu i Nat. Vi brugte stærke Ord. Konow sagde meget indtrængende til Kongen, at hvis det skete, maatte Kongen ikke gøre Regning paa, at han en anden Gang kunde faa hæderlige og dygtige Mænd til at hjælpe ham i en kritisk Situation. Sindballe fremhævede med stor Bestemthed for Kongen, at efter alt, hvad der forelaa, og efter hans Erfaringer om Arbejdsstridigheder, særlig fra den faste Voldgiftsret, var det i Virkeligheden kun Bluff fra Socialisternes Side; de vilde sikkert overordentlig gerne ud af den Klemme, hvori de var bragt, og Generalstrejken vilde utvivlsomt uden Indrømmelser fra vor Side blive aflyst, men ganske vist ikke før Mandag Aften. Jeg sluttede mig hertil og bad iøvrigt Kongen betænke, at han ved at afskedige os samme Nat vilde faa Udseende af at være blevet bange for de ganske ufarlige Tumulter om Aftenen. Ligeledes fremhævede vi alle tre Gang paa Gang og saa skarpt, som den imod Kongen skyldige Høflighed overhovedet tillod os,

⁷²⁾ Departementschef i kirkeministeriet Oskar Dankier (1853–1924).

at det var ganske uforsvarligt at forlange af Kongen, at han skulde træffe sin Afgørelse nu helt ud paa Morgen. Han kunde paaberaabe sig, at jeg ønskede først at konferere med de andre Medlemmer af Ministeriet, men vi lovede samtidig, at vi skulde indgive vor Demission i Løbet af Søndagen.

Hver Gang vi havde talt med Kongen, lod han til at vilde rette sig efter os, men naar han kom tilbage fra Etagen ovenover, hvor Partiførerne sad, var Modet atter sunket: Afgørelsen skulde falde nu i Nat, ellers var Mulighed for et Forlig udelukket. Alle Anstrengelser viste sig forgæves, og Kongen erklærede tilslut, at han ansaa det for nødvendigt, at Ministeriet gik, men at han haabede, at vi skiltes som Venner. Først nogen Tid efter, at Kongen havde trukket sig tilbage, fik vi Lejlighed til at se den Meddelelse, der skulde udsendes til Offentligheden. Naturligvis viste det sig, at den ikke indeholdt et eneste Ord om de forskellige Punkter, som jeg havde lagt Kongen paa Sinde!

Kl. 5 1/2 Morgen forlod vi Amalienborg.

Paaskesøndag. Om Morgen tidligt fik jeg en Haandskrivelse fra Kongen, der ikke alene var meget venlig i sin Form, men ogsaa udtalte, at han mente, at vi havde hjulpet Landet i en kritisk Situation, idet det var Aktionen fra vor Side, der havde bragt Partiførerne sammen paany og derved aabnet Muligheden for en Ordning.

Kl. 1 kom jeg til Amalienborg efter Kongens Anmodning, han takkede mig i stærke Udtryk, og der undslap ham iøvrigt nogle Ytringer, som tydede paa, at han ikke længere var helt sikker paa, at han havde valgt den rette Udvej (»det, der var sket i Nat, var nok ikke helt rent i Kantene«). Han fortalte iøvrigt, at han havde bedt de radikale og socialistiske Partiførere om at vise ham personlig den store Indrømmelse at gaa ind paa, at Ministeriet blev siddende – men Svaret havde været, at det var et alt for stort Offer.

Paa min Anmodning tillod Kongen mig at offentliggøre hans Brev, men et Par Timer senere bad han mig telefonisk ikke at gøre det, fordi han var bange for, at det vilde gyde Olie i Ilden. Naturligvis tog jeg denne Henstilling til Følge.

Paa Kongens Opfordring havde jeg bedt d'Herrer Ministre, der netop var samlede hos mig ved 1-Tiden, om at komme op paa Slottet, hvor Kongen ogsaa til dem udtalte sin Taknemlighed og Paaskønnelse.

Vi deltog i det kgl. Taffel, og Kongen udtalte paany til Ministeriets Medlemmer sin varmeste Tak for det, vi havde gjort, og Haabet om, at det vilde blive til Lykke for Landet. Han vilde fremtidig betragte os som staaende ham og hans Hus personlig nær. Efter Tafflet skænkede han os sit Fotografi i Ramme.

Hermed ender Beretningen om det 5 Dages Ministerium. Jeg kan dog ikke slutte uden at udtale min Glæde over det udmærkede Forhold, der fra først til sidst har hersket mellem Ministeriets Medlemmer, og som hjalp os til at komme over de mange Vanskeligheder, som vort korte Liv var saa rigt paa.

København, den 8. Maj 1920.

Otto Liebe.«

I professor Aage Friis' notat, der ikke blev affattet med henblik på offentliggørelse, er udeladt nogle bemærkninger om eventuelle arkivalier efter statsminister Otto Liebes far og onkel. Notatet har været lånt til Ove Rode, da han udarbejdede sin fremstilling af påskekrisen.

»Ved »Nordens« Middag den 2. December 1921 havde jeg en længere Samtale med Otto Liebe om hans Ministeriums Stilling til det slesvigske Spørgsmaal etc. Han sagde, at Ministeriet var ikke blevet dannet for at faa Flensborg til Danmark eller Internationalisering af 2. Zone gennemført. Han selv havde ønsket at faa Flensborg, men vel at mærke kun hvis Flensborg stemte for Danmark, og efter Afstemningen i Flensborg havde han været en bestemt Modstander af Forsøgene paa at faa Flensborg til Danmark, altsaa ogsaa af Rovsings Bestræbelser. Paa min Indvending at hans Ministerium jo dog havde støttet disse Bestræbelser, svarede han, at de absolut kun havde gjort det ene, at de havde raadet Flensborgfolkene til at faa Afgørelsen udsat til efter Valgene. Han erindrede meget godt, at vi, hvad han tidligere ofte havde tænkt paa, havde haft en Samtale i et Tog til Stockholm før Afstemningen i Flensborg og før hans Ministeriedannelse, i hvilken han netop overfor mig havde gjort gældende, at han kun ønskede Flensborg efter en gunstig Afstemning. Jeg sagde, at [jeg], nu da han erindrede mig derom, ogsaa huskede dette, men vi kunde ikke nøjagtig faa fastslaaet, hvornaar denne Samtale fandt Sted. Jeg mente, det var da jeg rejste til Trondhjem for at holde Forelæsninger, altsaa i Marts 1920, han mente, at det var tidligere. Liebe fortalte mig, at han i Rigsarkivet havde deponeret en Fremstilling af sin Politik, som han havde ladet gennemlæse af en af sine Kolleger. Konow havde ogsaa nedskrevet sine Erindringer umiddelbart efter⁷³⁾.

Liebe fortalte, at han i en Samtale, der havde fundet Sted mellem Stauning og Rovsing, hvor sidstnævnte havde gjort sit Standpunkt til Flensborgspørgsmaalet gældende, bestemt havde præciseret, at dette

⁷³⁾ Konows beretning findes i Rigsarkivet.

ikke var Ministeriet Liebes Standpunkt, men Samtalen derom maatte være en Privatsamtale mellem Røvsing og Stauning. Liebe bemærkede, at han aldrig havde fortrudt, at han havde sat sit Navn under Oktoberadressen⁷⁴⁾, dens Indhold fandt han stadig fuldstændig korrekt, der var sket en urigtig Fortolkning, der laa i Udtrykket. Han var i sin Tid blevet opfordret til at tage sit Navn tilbage, men havde nægtet at gøre det og fastholdt stadig, at Adressen havde været fornuftig, hvilket ogsaa maatte vise mig, at hans Ministerium ikke havde været dannet paa Flensborgspørgsmaalet.

. . .

Ved senere Samtale med Liebe konstateredes det, at *jeg* ikke havde været i Sverige den 14. Februar 1920 og han ikke havde været der den 20–21. Marts 1920, da jeg havde været i Stockhølm. Derimod havde han været i Stockholm med en Direktør Kiær⁷⁵⁾ den 21–23. Maj 1919, og da havde jeg været der til »Norden«s Fællesmøde med Middagen og Folke-mødet paa Hasselbacken, Prinsesse Margarethas Bryllup etc. Formentlig maa vor Samtale i Toget have fundet Sted dengang. Denne Usikkerhed med Hensyn til Tidspunktet ændrer imidlertid ikke den fælles sikre Erindring om Liebes Udtalelser ved paagældende Lejlighed«.

⁷⁴⁾ En kreds af mænd fra alle partier under ledelse af H. V. Clausen, Aage Friis, M. Mackeprang og H. L. Møller udsendte 13. oktober 1918 en ikke offentliggjort adresse, hvori ønsket udtaltes om, at kun det danske Nordslesvig måtte gå til Danmark. Baggrunden for adressen var et rygte om, at ententen ville tilbyde Danmark hele Slesvig uden afstemning. (Sønderjyllands Historie, V, 1932–33, 273 f.)

⁷⁵⁾ Måske bankdirektør, konsul J. F. Kiær (1873–1941).